

CHYTRZE (133) *av*

chytrze (126), **chytro** (33), chytrze *a.* chytro (7); chytrze *BierEz*, *BartBydg* (2), *FalZioł*, *KłosAlg*, *RejPs* (2), *RejJóz*, *RejKup* (3), *LubPs* (5), *BibRadz* (3), *Mącz* (15), *RejAp* (2), *GórnDworz* (5), *RejPos* (4), *HistLan*, *RejZwierc* (3), *WujJud* (3), *WujJudConf* (2), *BudBib* (3), *CzechRozm* (5), *ModrzBaz*, *Calag* (2), *CzechEp* (9), *NiemObr* (2), *ArtKanc* (2), *Paprup*, *Calep* (12), *LatHar*, *GórnTroas*, *WyprPl*, *WujNT*, *SarnStat* (2), *KlonKr* (2), *VotSzl*, *SkarKazSej*, *KlonWor*; chytro *LudWieś*, *MurzHist*, *MurzOrt*, *BielSat*, *BielSpr* (2), *SkarJedn*, *KmitaSpit*; chytrze : chytro *RejWiz* (9 : 1), *BielKron* (7 : 9), *Paprupan* (3 : 4), *SkarŻyw* (1 : 7), *StryjKron* (2 : 7), *GórnRozm* (1 : 2), *BielRozm* (1 : 1).

chy- (153), chi- (13).

e oraz o *jasne*.

comp i sup (nã)chytrzej (5 + 2); -ej (2), -(e)j (5).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

Przebiegle, podstępnie, zdradliwie, sprytnie; roztropnie, przezornie, zawile; callide Mącz, Calag, Calep, Cn; subdole BartBydg, Calep, Cn; vafre, versute, veteratorie Mącz, Calep, Cn; captiose Mącz, Calep; dolose Mącz, Cn; astute, malitiose Calep, Cn; fallaciter Calag, Cn; sophisticie BartBydg; cuniculatim, perplexe Mącz; insidiose Calep; argute, astu, maligne, perastute Cn (166) : Rzekł drugi/ co ten wdziął/ Iáko nas chytrze ofzukał BierEz Bv; Sophisticie, chitrze, skrycye BartBydg 249, 249; iako niektorzy czynią/ czo ni dla tze^{so} infzego rachunkow fie vczą iedno dla fwego pożytku/ aby chytrze fwego złupili blizniego KłosAlg A4v; RejPs 44; RejJóz D8; RejKup r8, y2, aa6v; MurzHist L4; MurzOrt Bv; LubPs I3, O3, S5v, V, aa6v marg; Nie darmoć cepy nośi z Lifiemi ogony/ Bo to więc chytrze blaźni wŷytki ná wŷze ftrony. RejWiz 41v; Co wŷdy obráć lepszego/ a k czemu myfl fádzic/ Gdyż widzę iż mární fwiát vmie chytrze zdrádzic. RejWiz 47; Ktory go po fwey woli ták tu zwodził chytrze/ A iáko ma w tey rzeczy ofobliwe miŷtrze RejWiz 185v, A9, 103v, 160v, 164, 169v [3 r.]; BibRadz Iob 6/27; Proŷę Pánie moy áby vćichł gniew twoy/áby nie rzekli Egipczycy/ chytro ie wywiodł Bog ich áby ie pobil BielKron 34v, 47v, 106, 116v marg, 142, 250v (15); Mącz 32a, 35b [2 r.], 94a, 96b, 126d (11); RejAp 199, 199v; GórnDworz E7v, N3v, P6, X5, Bb5; A iż w tym podfzedł chytrze y oycá y brátá fwego/ tedy s tego pothym okrutnego morderŷtwa málo fie nie námnożyło. RejPos 56v; Iż iuż iefth złupion on moczár á nieprzyiaciel twoy z onego kroleŷtwa/ ktore był chytrze wyludził ná przodkoch twoich RejPos 77v, 334; Falendyŷzem pryęzwáli [!] Włofkie fukno drogie/ Aby chytrzey fzaleti Polaki vbogie. BielSat B3v [idem: BielRozm 13], B3v; HistLan D2; iuż iefth wielki znák iż tám nie máłz nic ponurego áni chytrze pokrytego/ iedno fláchetna fŷczyrość RejZwierc 104, 163 marg, Bbb3; BielSpr 39, 46v; WujJud 175v marg, L16; A niektorzy chytrze ty błędy fárbuią WujJudConf 243v; BudBib Ios 9/4, 2.Mach 12/24, 14/31; A ná to fie z iákás obrzymfką fmiáłością vdáli/ żeby iuż ták wŷyftkim fwiátem/ á zoľobná niektórymi z was/ chytrze mamili. CzechRozm A6, A6v, 98, 220; Paprupan E4, M4v, N3, Y, Y2v, Cc, Hh2v; ModrzBaz 126v; SkarJedn 396; Calag 338a; Ptak oku memu żaden nie wleže/ Gdziekolwiek iedno nachytrzej fye leže KochPs 75; SkarŻyw 87, 130, 226, 274, 389 (8); StryjKron 180, 637, 747; Bog nie boiác fię nic fzátná/ áni go teŷ ofzukawáiac/ y chytrze iáko rybę wędą pokrytą chrobakiem łowiác/ otworzyŷcie mu záráz po iego zdrádzie groził CzechEp 204, 23, 65, 99, 205, 310 (9); NiemObr 158; ArtKanc S11 [2 r.];

BielRozm 13 [2 r.]; *Paprup* B3; *Calep* 108a, 152b, 555b, 633a, 1099b (8); *WyprPl* C; Gdy fię co zátái/ ábo chytrze załłoną iáką pokryie/ dułżę zábije. *LatHar* 137; *WujNT* 2.*Petr* 2/1; *SarnStat* 641, 1282; *KlonKr* D2v, Fv; *KmitaSpit* B2v; *VotSzl* D; *SkarKazSej* 658b; Ztąd biorą dołkonáłość wierutni złodźieie; Ktorzy gdy chytrze krádną/ zowá ie SKRYTYMI *KlonWor* 8.

W charakterystycznych połączeniach: chytrze dostać, farbować, łowić, mieć, nabyty, obchodzić się (4), odmieniony, szuka(wa)ć (oszukany) (5), (po)błażnić (2), podchwytywać, podejść (4), podstąpić, pokrywać (pokryty) (3), poimać, połapać, przewracać, pytać, umyślić, wejść, wkładać się, wyduszony, wykraść się, wyłudzić, wywieść, zachodzić (zajść) (3), zacierać, zakrywać (2), zasadzony, zastawić (2), (za)taić (2), zbyć, zdradzać (zdradzić), zradny (6), złupić, zwodzić (2).

Przysłowie: Vulpinari cum vulpe, Chytrze fię s liłzką obchodzić. *Mącz* 512a.

Wyrażenia: »chytro jako liszka« (1): Kożda rzecz na nim poydzie wśpak iako rak/ Chytro iako liłzka. *LudWieś* A4.

»chytrze usidłony« (1): Irretitus – W fięcz połapioni, chitrze vřidlioni. *Calep* 563b.

Szeregi: »chytrze, cicho« (1): Iż nieprzyiaciel przyřzedłzy w nocy/ tho iełt/ chytrze/ ćicho/ á potáiemnie/ rozliá á rozmnożył ten złościwy kákol *RejPos* 54.

»chytrze i pod pokrywką« (1): to też chytrzey y pod pokrywką co prawdziwemu nie przyřtoi: řzátáná z ieźiorá mocy piekielnych wyciągnęło. *CzechEp* 150.

»chytrze a (albo) (po)tajemnie« [szyk 3 : 3] (6): *FalZioł* V 107; iřz chytrze a tajemnie podřtąpili nas iakoby iakie błędne *RejPs* 16; *Mącz* 72b, 482c, 488b; *WujJudConf* 215.

»prosto albo chytrze« (1): y innym którymkolwiek ludziom [...] prořto álbo chytrze [*directe vel indirecte JanSat* 856]/ ludem/ pieniádzmi/ zbroią [...] nie máią/ áni będą mogli pomagáć *SarnStat* 1079.

»chytrze ani zawikłanie« (1): Ktory nie chytrze áni zówikłanie nie piáł/ ále řzczyrze y poprořtu *CzechRozm* 25.

»zdradliwie, (a, i) chytrze« (5): Acźci y inřze rzeczy/ zdradliwie á chytrze zácieraćie/ ábyřcie vbogie prořtaki Luterany zwieřć mogli. *WujJud* 251; *Calag* 83a; *Calep* 161b, 542b, 1015b.

»chytrze i na zdradzie« (1):iż duch Boży nie tákiego Antychryřtá opiřuie/ ktorzyby fię iáwnie BOgu/ y Chriřtuřłowi řprzećiwiáć miał: ále iż to miał czynić chytrze/ y ná zdráďzie *NiemObr* 152.

a. *Roztropnie, przezornie, przemyřlnie* (10) : *RejWiz* 127v; *BibRadz* Ex 1/10, 4.Reg 10/19; Piáłat vřtáwion/ ktory řpráwował řwoy vrząd dzieřięć lat/ chytrze krocáć rořterki Zydowřkie. *BielKron* 140; *BielSpr* 49; Chytro iákoř mowifř/ że ćię nie rozumiem. *GórnRozm* A3, A4, Bv; *GostGospSieb* +3; *GórnTroas* 45.

Synonimy: *fáłřzywie, obłudnie, obrotnie, podchwytiliwie, przewrotnie, skrycie, tajemnie, zdradliwie, zdradnie; a. ostrořnie, roztropnie, zatrudliwie.*

Cf **NIECHYTRZE**